

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

TOMASZ BOJANOWSKI
ORCID: 0000-0001-8294-0968
tomaszbojanovski@gmail.com

Mowa nienawiści a dobra osobiste – wybrane aspekty ochrony cywilnoprawnej

Hate Speech and Personal Rights – Selected Aspects of Civil Law Protection

WPROWADZENIE

Z uwagi na uwarunkowania społeczno-cywilizacyjne oraz wzmożone zainteresowanie mediów głównego nurtu zjawisko mowy nienawiści stało się swego rodzaju fenomenem społecznym. Przestrzeń publiczna wypełniona jest dyskusją na temat mowy nienawiści, co sprawia, że zagadnienie to jest przedmiotem zainteresowania wielu nauk, m.in. socjologii, psychologii, politologii, kryminalistyki, kryminologii, behawiorystyki, dziennikarstwa czy historii. Zasadna wydaje się teza, w myśl której zjawisko to ma charakter interdyscyplinarny, którego nie da się zbadać w sposób kompleksowy w oparciu o metodologię tylko jednej ze wskazanych powyżej nauk. Pomimo to jest ono najściślej związane z obszarem nauk prawnych. Przez większość społeczeństwa mowa nienawiści utożsamiana jest z prawym karnym. Jest to słuszne rozumowanie z uwagi na to, że w Kodeksie karnym¹ stypizowano szereg zachowań, które teoria prawa karnego uznaje za mowę nienawiści², ale nie oznacza to, że przepisy innych gałęzi prawa nie odnoszą się do tego zjawiska³. Dla przykładu środki administracyjnoprawne odnoszą się do

¹ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (t.j. Dz.U. 2022, poz. 1138, ze zm.).

² Szerzej zob. M. Duda, *Przestępstwa z nienawiści. Studium prawnokarne i kryminologiczne*, Olsztyn 2016, s. 49.

³ Por. K. Pałka, M. Kućka, *Ochrona przed mową nienawiści – powództwo cywilne czy akt oskarżenia?*, [w:] *Mowa nienawiści a wolność słowa. Aspekty prawne i społeczne*,

mowy nienawiści w zakresie: nadzoru mediów wykonywanego przez Krajową Radę Radiofonii i Telewizji, weryfikacji osób pod kątem predyspozycji do pełnienia funkcji publicznych, obowiązku usuwania obraźliwych napisów z budynków w myśl przepisów ustawy Prawo budowlane⁴, obowiązku usuwania szpecących napisów z budynków, obowiązku sprostowania informacji wynikających z ustawy Prawo prasowe⁵, a także wywiedzionego z ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym⁶ obowiązku ochrony przez organy administracyjne osób narażonych na dyskryminację lub wrogość, która podstawy ma w przynależności do grup mniejszościowych⁷. Z kolei w odniesieniu do prawa cywilnego trzeba wskazać, że mowę nienawiści należy postrzegać przez pryzmat naruszenia dóbr osobistych (art. 23–24 Kodeksu cywilnego⁸). Do materii tych odnosi się również ustawa o równym traktowaniu⁹ w zakresie: ochrony przed dyskryminacją w obszarze zatrudnienia, dostępu do towarów i usług, edukacji, usług mieszkaniowych, pomocy społecznej i opieki zdrowotnej.

Wybór tematu niniejszego opracowania wynika z faktu, że zagadnienie mowy nienawiści jest szeroko omawiane przez przedstawicieli nauki prawa w ujęciu prawnokarnym, natomiast publikacji o charakterystyce administracyjnoprawnej i cywilnoprawnej jest zdecydowanie mniej. Szersze omówienie analizowanego zagadnienia z perspektywy administracyjnoprawnej i cywilnoprawnej mogłoby stanowić wartość dodaną dla nauki prawa oraz interdyscyplinarnych rozważań, których celem jest zapobieganie i przeciwdziałanie temu zjawisku.

Z uwagi na wąsko zakreślone ramy niniejszego opracowania autor nie podjął próby definiowania mowy nienawiści – doktryna prawa karnego oraz orzecznictwo wypracowały szereg definicji, ale jak dotąd nie przyjęto jednolitego rozumienia tego zagadnienia¹⁰, niemniej w języku potocznym termin ten zdaje się mieć

red. R. Wieruszewski, Warszawa 2010; J. Wierciński, *Niemajątkowa ochrona czci*, Warszawa 2002; M. Krotoszyński, *Trzecia droga: środki administracyjne w zwalczaniu mowy nienawiści*, [w:] *Mowa nienawiści a wolność słowa...*; A. Kalisz, *Przekaz medialny o charakterze mowy nienawiści w kontekście art. 18 ustawy o radiofonii i telewizji*, [w:] *Mowa nienawiści a prawo na tle współczesnych zjawisk społeczno-politycznych*, red. W. Pływaczewski, M. Duda, Olsztyn 2017, s. 115–120; J. Akińczka, *Ochrona dóbr osobistych wobec mowy nienawiści*, [w:] *Mowa nienawiści a prawo na tle współczesnych zjawisk...*, s. 108.

⁴ Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (t.j. Dz.U. 2021, poz. 2351, ze zm.).

⁵ Ustawa z dnia 26 stycznia 1984 r. – Prawo prasowe (t.j. Dz.U. 2018, poz. 1914).

⁶ Ustawa z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym (t.j. Dz.U. 2017, poz. 823).

⁷ K. Nocoń, *Mowa nienawiści. Źródła oraz metody zwalczania w Polsce*, Kraków 2018, s. 5.

⁸ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (t.j. Dz.U. 2022, poz. 1360, ze zm.), dalej: k.c.

⁹ Ustawa z dnia 3 grudnia 2010 r. o wdrożeniu niektórych przepisów Unii Europejskiej w zakresie równego traktowania (Dz.U. 2010, nr 254, poz. 1700).

¹⁰ T. Bojanowski, *Wybrane prawnokarne aspekty mowy nienawiści w kontekście standardów ochrony wolności słowa*, „Prawo w Działaniu” 2021, nr 47, s. 172–174.

utrwalone, choć niepozbawione cienia semantycznego znaczenie. W niniejszej pracy pojęcie mowy nienawiści związane zostało z płaszczyzną cywilnoprawną i można je określić jako zachowanie ukierunkowane wobec konkretnej osoby lub grupy osób, zawsze wypełniające znamiona działań będących naruszeniem konkretnych dóbr osobistych¹¹. Wynika z tego, że naruszenie tych dóbr związane jest z ugodzeniem w prawnie chronioną wartość zaliczaną do katalogu dóbr osobistych.

Celem artykułu jest opisanie i wykazanie w sposób możliwie syntetyczny, że polski porządek prawny zapewnia środki ochrony cywilnoprawnej, które pozwalają skutecznie reagować na mowę nienawiści. W artykule zastosowano analizę dogmatyczną polegającą na egzegezie i interpretacji obowiązujących przepisów prawa cywilnego oraz uzupełniająco na syntezie dorobku doktryny i orzecznictwa. Opracowanie ma w sposób zwięzły przytoczyć wskazane zagadnienia oraz dać asumpt do dalszych refleksji na temat mowy nienawiści w ujęciu cywilnoprawnym.

CHARAKTERYSTYKA DÓBR OSOBISTYCH W KONTEKŚCIE OCHRONY PRZED MOWĄ NIENAWIŚCI

Na potrzeby niniejszego artykułu należy przyjąć, że dobro osobiste jest pewną zobiektywizowaną wartością niemajątkową (odnosi się do uczuć lub psychiki człowieka), która jest nierozzerwalnie połączona z człowiekiem¹². Zobiektywizowanie polega tu na zbiorowym uznaniu pewnych wartości w danej społeczności kulturowej¹³. Istotny jest także sam fakt związania dobra osobistego z człowiekiem¹⁴. Zgodnie z art. 23 k.c. dobra osobiste człowieka, jak w szczególności zdrowie, wolność, cześć, swoboda sumienia, nazwisko lub pseudonim, wizerunek, tajemnica korespondencji, nietykalność mieszkania, twórczość naukowa, artystyczna, wynalazcza i racjonalizatorska, pozostają pod ochroną prawa cywilnego niezależnie od ochrony przewidzianej w innych przepisach. Odnosząc się do katalogu wskazanego w art. 23 k.c., za najbardziej zagrożone dobra osobiste z uwagi na mowę nienawiści należy uznać: wolność (rozumianą szeroko, w tym stan wolności od strachu, obawy, od działania pod przymusem, użycia przemocy lub groźby przez inną osobę)¹⁵, cześć, dobre imię, wizerunek, sferę życia prywatnego, godność osobistą, nazwisko,

¹¹ J. Akińcza, *op. cit.*, s. 108.

¹² B. Gawlik, *Ochrona dóbr osobistych. Sens i nonsens koncepcji tzw. praw podmiotowych osobistych*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego” 1985, z. 41, s. 140.

¹³ A. Puchała, *Pojęcie dóbr osobistych*, [w:] *Dobra osobiste*, red. I. Lewandowska-Malec, Warszawa 2017, s. 28.

¹⁴ K. Pałka, M. Kućka, *op. cit.*, s. 46.

¹⁵ M. Pazdan, [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. 1: *Prawo cywilne – część ogólna*, red. Z. Radwański, Warszawa 2007, s. 1120.

pseudonim, nazwę (np. klubu piłkarskiego lub zespołu muzycznego¹⁶) i firmę¹⁷. Można pokusić się o wskazanie zdrowia i życia ludzkiego jako dobra osobistego zagrożonego mową nienawiści, ale odnosi się to do sytuacji skrajnych, np. gdy następstwem mowy nienawiści jest próba samobójcza. Regulacje dóbr osobistych dopełnia art. 24 k.c. W myśl § 1 tego przepisu ten, czyje dobro osobiste zostaje zagrożone cudzym działaniem, może żądać zaniechania tego działania, chyba że nie jest ono bezprawne. W razie dokonanego naruszenia może także żądać, ażeby osoba, która dopuściła się naruszenia, dopełniła czynności potrzebnych do usunięcia jego skutków, w szczególności złożyła oświadczenie o odpowiedniej treści i w odpowiedniej formie. Na zasadach przewidzianych w Kodeksie cywilnym może również żądać zadośćuczynienia pieniężnego lub zapłaty odpowiedniej sumy pieniężnej na wskazany cel społeczny. Istotny jest też § 2, który wskazuje, że jeżeli wskutek naruszenia dobra osobistego została wyrządzona szkoda majątkowa, poszkodowany może żądać jej naprawienia na zasadach ogólnych. Jest to odesłanie do reżimu odpowiedzialności odszkodowawczej. Z kolei § 3 wskazuje, że przepisy powyższe nie uchylają uprawnień przewidzianym w innych przepisach, w szczególności w prawie autorskim oraz w prawie wynalazczym. Reasumując, z normy wywodzonej z art. 24 k.c. wynika roszczenie, którego podstawę określa art. 23 k.c. Należy stwierdzić, że polski porządek prawny chroni dobra osobiste przed mową nienawiści w przypadku kumulatywnego spełnienia następujących przesłanek: 1) dobro osobiste musi faktycznie istnieć; 2) dobro osobiste musi zostać naruszone albo co najmniej zagrożone; 3) działanie związane z naruszeniem lub zagrożeniem dobra osobistego musi być bezprawne.

Dochodzenie roszczeń cywilnoprawnych odbywa się na drodze postępowania sądowego. Wtedy to na powodzie spoczywa ciężar dowodu, tj. musi wykazać istnienie dwóch pierwszych przesłanek odpowiedzialności deliktowej. Bezprawność określonego zachowania objęta jest domniemaniem ułatwiającym powodowi dowodzenie, jednak kwestionować to może pozwany, wykazując, że określony czyn nie był bezprawny¹⁸. Zagadnienie przysługujących na tym tle roszczeń szerzej nakreślono w dalszej części artykułu.

REALIZACJA OCHRONY CYWILNOPRAWNEJ W KONTEKŚCIE MOWY NIENAWIŚCI

Po syntetycznym nakreśleniu materialnoprawnej regulacji dóbr osobistych w kontekście mowy nienawiści należy przejść do omówienia kwestii związanych

¹⁶ Por. wyrok SN z dnia 30 maja 1988 r., I CR 124/88.

¹⁷ U. Podraza, *Hejt jako zagrożenie wizerunku i pozycji rynkowej firm*, „Kultura – Media – Teologia” 2017, nr 2, s. 33–43.

¹⁸ Wyrok SN z dnia 17 czerwca 2004 r., V CK 609/03.

z realizacją instrumentów wynikających z prawa cywilnego, które mogą chronić przed mową nienawiści. Rozważania należy rozpocząć od wyznaczenia kręgu podmiotów, którym przysługuje ochrona.

1. Podmioty uprawnione do korzystania z ochrony

Prawo cywilne z założenia reguluje stosunki prywatnoprawne i co do zasady dba o interes prywatny. W związku z tym uprawnienie do dochodzenia roszczeń z tytułu naruszenia dóbr osobistych przysługuje przede wszystkim osobie fizycznej z uwagi na to, że dobra osobiste są przypisane do człowieka oraz obejmują jego psychofizyczną integralność, a także odnoszą się do jego indywidualności, godności i pozycji w społeczeństwie¹⁹. Z ochrony tej mogą korzystać także osoby prawne (art. 46 k.c.) i jednostki organizacyjne niemające osobowości prawnej, którym ustawa przyznaje zdolność prawną (art. 33¹ k.c.). W tym miejscu należy nadmienić, że katalog dóbr osobistych z art. 23 k.c. został stworzony z myślą o osobach fizycznych. W związku z tym niektórych dóbr wymienionych w przedmiotowym przepisie nie posiadają podmioty prawa cywilnego inne niż osoby fizyczne (np. zdrowie). Uniemożliwia to naruszenie tych dóbr oraz jest równoznaczne z odpowiednim stosowaniem art. 23 k.c. w kontekście tych podmiotów²⁰. Dlatego naruszenie dóbr osobistych wskazanych podmiotów przy użyciu mowy nienawiści może narazić w szczególności dobre imię, pozycję, markę oraz uznanie danego podmiotu, co będzie rzutowało na stosunki gospodarcze i może doprowadzić do szkód majątkowych²¹, a to daje możliwość skorzystania ze środków przewidzianych w art. 24 § 2 k.c. Z uwagi na fakt, że w zdolność sądową (art. 64 § 1 i § 1¹ Kodeksu postępowania cywilnego²²) wyposażone są zarówno osoby fizyczne, jak i osoby prawne oraz osoby, o których mowa w art. 33¹ k.c., podmioty ze wszystkich wskazanych kategorii, których dobra osobiste zostały naruszone lub narażone przez mowę nienawiści, mogą szukać na drodze procesu cywilnego ochrony prawnej. Literatura stara się też rozstrzygnąć, czy cywilnoprawna ochrona przed mową nienawiści przysługuje grupie osób²³. Zdania w doktrynie są podzielone, ale należy zaznaczyć, że grupa osób nie jest podmiotem prawa cywilnego, nie posiada zdolności sądowej, więc co do zasady nie może wyto-

¹⁹ Z. Radwański, A. Olejniczak, *Prawo cywilne – część ogólna*, Warszawa 2011, s. 157.

²⁰ E. Gniewek, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. E. Gniewek, Warszawa 2006; wyrok SA w Warszawie z dnia 11 kwietnia 2017 r., VI I ACa 1906/15, LEX nr 2394849.

²¹ U. Podraza, *op. cit.*, s. 33–43.

²² Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz.U. 2021, poz. 1805, ze zm.), dalej: k.p.c.

²³ Szerzej zob. J. Wierciński, *op. cit.*, s. 79–85.

czyć powództwa²⁴. Słusznie zauważa R. Słabuszewski, że mowa nienawiści musi bezpośrednio naruszyć dobra osobiste konkretnego podmiotu prawa cywilnego²⁵. W związku z tym jeśli grupa osób jest niesformalizowana, to nie może skorzystać z cywilnoprawnych środków ochrony, ale nie zamyka to drogi dochodzenia roszczeń jej członkom. Poszukujący ochrony członek grupy musi wtedy wykazać, że w związku z atakiem na grupę, do której przynależy, zostało naruszone jego dobro osobiste, przy czym konieczne jest spełnienie następujących przesłanek: wszystkich członków grupy musi dać się zindywidualizować, grupa musi być niewielka i niesformalizowana oraz wypowiedź musi odnosić się do zindywidualizowanych członków grupy, a nie do grupy jako takiej²⁶. Ostatecznie w przypadku grupy osób możliwość ochrony jest zależna od tego, czy atak na dobra osobiste dotyczy bezpośrednio członka tej grupy lub czy forma organizacyjnoprawna grupy zapewnia jej zdolność sądową²⁷.

2. Podmioty odpowiedzialne

Po wyznaczeniu podmiotów, którym przysługuje ochrona cywilnoprawna z tytułu naruszenia dóbr osobistych w kontekście mowy nienawiści, należy omówić kwestie podmiotu odpowiedzialnego. Z uwagi na art. 1 i 33¹ k.c. jest nim podmiot, który dokonuje naruszenia lub zagraża danemu dobru osobistemu, a zatem może to być osoba fizyczna, osoba prawna lub tzw. ułomna osoba prawna (art. 33¹ k.c.). Naruszenie może zostać dokonane przez jeden lub kilka podmiotów jednocześnie, a ich odpowiedzialność jest wtedy solidarna. Naruszenia dobra osobistego może oczywiście dokonać małoletni poniżej lat 13, jednak zgodnie z art. 426 k.c. nie odpowiada on za powstałą szkodę, przy czym Kodeks cywilny dopuszcza odpowiedzialność na zasadach słuszności (art. 428 k.c.), która jest uzależniona od wieku albo stanu psychicznego lub cielesnego²⁸. W przypadku małoletniego powyżej lat 13 możliwe jest poniesienie odpowiedzialności według reguł ogólnych, ale jest to zależne od sądu, który może stwierdzić, że poziom sprawności fizycznej i intelektualnej małoletniego uniemożliwia mu ocenę znaczenia jego czynu²⁹. Należy nadmienić, że w przypadku małoletniego odpowiedzialność za dokonane przez niego naruszenia mogą ponieść osoby sprawujące nad nim

²⁴ *Ibidem*; P. Księżak, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. M. Pyziak-Szafnicka, Warszawa 2009, s. 254–255; K. Pałka, M. Kućka, *op. cit.*

²⁵ R. Słabuszewski, *Prawo cywilne jako narzędzie przeciwdziałania naruszeniu poczucia bezpieczeństwa przez hejt*, „Studia Administracji i Bezpieczeństwa” 2019, nr 6, s. 76–90.

²⁶ P. Księżak, *op. cit.*, s. 254–255.

²⁷ R. Słabuszewski, *op. cit.*, s. 76–90.

²⁸ B. Więzowska, *Odpowiedzialność cywilna na zasadzie słuszności*, Warszawa 2009, s. 16.

²⁹ P. Machnikowski, A. Śmieja, *Czyny niedozwolone*, [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. 6: *Prawo zobowiązań*, red. A. Olejniczak, Legalis 2018.

nadzór, np. rodzice lub kurator³⁰. Odpowiedzialność za naruszenie dóbr osobistych w kontekście mowy nienawiści rozszerzają ustawy szczególne, np. Prawo prasowe. Poza podmiotem, który dokonał naruszenia (zazwyczaj jest to autor), współodpowiedzialny może być m.in. redaktor lub inna osoba, której działanie doprowadziło do publikacji konkretnego materiału, np. wydawca. Wskazane osoby ponoszą odpowiedzialność solidarną. Z kolei ustawa o świadczeniu usług drogą elektroniczną³¹ rozszerza odpowiedzialność na dostawców usług, np. administratora portalu społecznościowego. Dochodzi do tego jednak tylko w przypadku, gdy posiada on wiedzę na temat np. komentarzy, które są obraźliwe, a mimo to nadal udostępnia je na stronie. W myśl art. 14 ust. 1 ustawy o świadczeniu usług drogą elektroniczną administrator strony nie może ponieść odpowiedzialności, jeśli nie wie o bezprawnym charakterze publikowanych komentarzy, a w razie otrzymania urzędowego zawiadomienia lub uzyskania wiarygodnej wiadomości o ich bezprawnym charakterze, niezwłocznie uniemożliwił do nich dostęp.

3. Charakterystyka roszczeń

Podstawy reżimu ochrony dóbr osobistych zostały przedstawione powyżej, lecz po zapoznaniu się z pozycją uprawnionego do ochrony oraz podmiotu odpowiedzialnego istotne jest szersze omówienie kwestii proceduralnych w zakresie roszczeń przysługujących w związku z mową nienawiści. Kwestia ta została już naświetlona wyżej, przy prezentacji art. 24 k.c. Postępowanie cywilne może wytoczyć podmiot prawa cywilnego³² – bezpośrednio poszkodowany danym zachowaniem lub inny podmiot w jego imieniu. Jak już wspomniano, powództwa cywilnego nie mogą wytaczać osoby powołujące się wyłącznie na przynależność do grupy społecznej, przeciwko której dany czyn był skierowany. Interesującym zagadnieniem jest rola organizacji pozarządowych w postępowaniu cywilnym w omawianym zakresie³³. Organizacje pozarządowe mogą dochodzić swoich roszczeń, ale mogą także wytaczać powództwa na rzecz obywateli lub przystąpić do postępowania w każdym jego stadium, lecz musi to wynikać z celów statutowych danej organizacji (art. 61 § 1 pkt 5 k.p.c.). Ponadto zgodnie z art. 63 k.p.c.

³⁰ G. Jędrejek, *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Opieka i kuratela. Komentarz do art. 145–184*, LEX/el. 2014, komentarz do art. 154.

³¹ Ustawa z dnia 18 lipca 2002 r. o świadczeniu usług drogą elektroniczną (t.j. Dz.U. 2020, poz. 344).

³² Szerzej zob. A. Brzozowski, W.J. Kocot, E. Skowrońska-Bocian, *Prawo cywilne. Część ogólna*, Warszawa 2022, s. 100–101; M. Pazdan, [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. 1, s. 1021–1044; P. Machnikowski, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. E. Gniewek, P. Machnikowski, Wrocław 2021, s. 8–9; R. Majda, [w:] *Kodeks cywilny. Część ogólna*, red. M. Pyziak-Szafnicka, P. Książak, Warszawa 2014, s. 157–160.

³³ S. Kowalski, *Obecność mowy nienawiści w życiu społecznym i debacie publicznej*, [w:] *Mowa nienawiści a wolność słowa...*, s. 239.

mogą przedstawiać sądowi istotny dla sprawy pogląd wyrażony w uchwale lub w oświadczeniu należycie umocowanych organów³⁴. Osobie, której dobro osobiste zostało naruszone poprzez mowę nienawiści, przysługuje roszczenie o ustalenie przedmiotowego naruszenia wynikające z art. 189 k.p.c. W myśl tego przepisu podmiot dobra osobistego może żądać zarówno pozytywnego ustalenia istnienia, jak i negatywnego ustalenia nieistnienia naruszenia dobra osobistego³⁵. Orzecznictwo stoi słusznie na stanowisku, że „w niektórych wypadkach samo autorytatywne rozstrzygnięcie o przysługujących stronom prawach w odniesieniu do dóbr osobistych wywoła skutek ochronny, zapobiegając naruszeniom i dając uprawnionemu należną satysfakcję”³⁶. W dzisiejszych czasach samo nagłośnienie informacji na temat naruszenia dobra osobistego mową nienawiści piętnuje sprawcę, a samo orzeczenie sądowe działa prewencyjnie na potencjalne podmioty, które w przyszłości mogłyby dokonać naruszenia³⁷. Dlatego powództwo o ustalenie w wielu przypadkach jest wystarczające. Z uwagi na naturę procesu cywilnego powództwo o ustalenie powinno zostać każdorazowo dopuszczone. Wydaje się, że powód sam potrafi rozpoznać interes prawny i sformułować swoje żądania w celu ochrony tego interesu. Jak wskazuje orzecznictwo Sądu Najwyższego, Kodeks cywilny nie zawiera definicji legalnej interesu prawnego, a jedynie określa jego funkcję jako materialnoprawną przesłankę powództwa o ustalenie, natomiast treść znaczeniową nadaje mu orzecznictwo i doktryna. Można go zatem dekodować jako obiektywną, wywołaną rzeczywistą koniecznością ochrony określonej sfery prawnej, potrzebę uzyskania przez powoda wyroku odpowiedniej treści³⁸. Warto zwrócić uwagę na to, że z najnowszego orzecznictwa można wyinterpretować tezę, w myśl której Sąd Najwyższy wyklucza istnienie interesu prawnego powództwa o ustalenie w przypadku, gdy przysługuje dalej idąca ochrona, np. zakaz naruszeń³⁹. Jest to dyskusyjna teza z uwagi na to, że – jak wskazano powyżej – czasami samo ustalenie jest wystarczające oraz zgodne z żądaniami i interesem prywatnym powoda.

Przechodząc do dalszej analizy, należy wskazać, że z art. 24 k.c. wynikają roszczenia przysługujące w razie zagrożenia lub naruszenia dobra osobistego⁴⁰. Na tej podstawie przysługują roszczenia o zaniechanie i o usunięcie skutków

³⁴ A. Kościółek, *Udział organizacji pozarządowych w postępowaniu cywilnym w świetle nowelizacji KPC z 16.09.2011 r.*, „Monitor Prawniczy” 2012, nr 21, s. 1139.

³⁵ M. Jędrzejewska, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. T. Ereciński, t. 1, Warszawa 2001, s. 370.

³⁶ Uchwała SN z dnia 22 września 1995 r., III CZP 118/95, OSN 1996, nr 1, poz. 7.

³⁷ S. Dmowski, S. Rudnicki, *Komentarz do Kodeksu cywilnego. Księga pierwsza. Część ogólna*, Warszawa 2001, s. 90.

³⁸ Wyrok SN z dnia 14 lipca 2017 r., II CSK 745/16, OSNC 2018, nr 4, poz. 43.

³⁹ Wyrok SN z dnia 7 marca 2023 r., II CSKP 659/22.

⁴⁰ P. Nazaruk, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz aktualizowany*, red. J. Ciszewski, LEX/el. 2021, komentarz do art. 24.

naruszenia (roszczenia niemajątkowe), a także możliwość dochodzenia roszczeń majątkowych (o zadośćuczynienie pieniężne lub zapłatę odpowiedniej sumy na cel społeczny, o naprawienie szkody majątkowej) na podstawie przepisów szczególnych⁴¹. W przypadku roszczenia o zaniechanie działania musi istnieć tzw. stan zagrożenia dobra osobistego, tj. obiektywnie uzasadnione przekonanie, że naruszenie dobra w przyszłości jest prawdopodobne⁴². Formułując swoje roszczenie, osoba uprawniona musi wskazać, czego domaga się od osoby powodującej zagrożenie dóbr osobistych, tj. jakich działań ma konkretnie zaniechać. Roszczenie takie wzmacnia instytucja zabezpieczenia powództwa, która pozwala na tymczasową ochronę dóbr osobistych na czas trwania postępowania (art. 730 i 755 k.p.c.). Z kolei gdy doszło do naruszenia dóbr osobistych, wówczas powodowi przysługuje roszczenie o usunięcie jego skutków. Ustawa nie precyzuje, czego może dotyczyć żądanie uprawnionego, ale istotne jest, aby było ono jasno sprecyzowane⁴³. Literatura wskazuje, że sąd może zobowiązać pozwanego do czynności faktycznych potrzebnych do usunięcia stanu rzeczy powodującego uszczerbek w dobrach osobistych uprawnionego, a także do złożenia oświadczeń kompensujących⁴⁴. W przypadku naruszenia dóbr osobistych możliwe jest również dochodzenie roszczeń majątkowych. Na podstawie art. 448 k.c. uprawniony może domagać się zasądzenia na swą rzecz odpowiedniej sumy tytułem zadośćuczynienia pieniężnego za doznaną krzywdę lub zasądzenia odpowiedniej sumy pieniężnej na wskazany przez niego cel społeczny. Możliwe jest też żądanie zadośćuczynienia krzywdzie na zasadach ogólnych⁴⁵ oraz odszkodowania. Warto wskazać, że naruszenie dóbr osobistych rodzi odpowiedzialność deliktową i w celu jej udowodnienia nie jest konieczne wykazanie powstania szkody majątkowej. W tym przypadku powstanie odpowiedzialności zależne jest od tego, czy zachowanie naruszające te dobra wypełnia dodatkowe przesłanki ustanowione w odrębnych przepisach odnoszących się do konkretnych czynów niedozwolonych.

PROPOZYCJE WZMOCNIENIA INSTYTUCJI CYWILNOPRAWNYCH W ZAKRESIE OCHRONY PRZED MOWĄ NIENAWIŚCI

Przedstawiciele doktryny wskazują, że polski system potrzebuje zmian w zakresie prawa karnego, cywilnego i administracyjnego, aby chronić obywateli przed mową nienawiści. W kontekście niniejszego artykułu ciekawym rozwiązaniem,

⁴¹ *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. E. Gniewek, P. Machnikowski, Wrocław 2021.

⁴² *Ibidem*.

⁴³ I. Zgoliński, *Penalizacja stalkingu jako nowa forma ochrony dóbr człowieka*, „Studia z Zakresu Nauk Prawnoustrojowych. Miscellanea” 2012, nr 2, s. 95–111.

⁴⁴ *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. E. Gniewek, P. Machnikowski, Wrocław 2021.

⁴⁵ M. Pazdan, [w:] *Kodeks cywilny*, t. 1: *Komentarz do art. 1–449¹⁰*, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2020, komentarz do art. 24.

które mogłoby zostać wdrożone do polskiego systemu prawa cywilnego, jest tzw. ślepy pozew cywilny (*John Doe lawsuit*)⁴⁶. Jest to instytucja z powodzeniem funkcjonująca w Stanach Zjednoczonych. Daje ona możliwość wytoczenia pozwództwa w przypadku, gdy nie jest znana tożsamość pozwanego. W takim wypadku to sąd jest zobligowany do ustalenia jego tożsamości. Wskazana instytucja może być w szczególności skuteczna w stosunku do naruszenia dóbr osobistych przez mowę nienawiści w Internecie⁴⁷. Pozycja powoda jest uprzywilejowana, ale musi wykazać się działaniem, tj. próbą znalezienia pozwanego oraz staraniami skontaktowania się z nim. Jednocześnie jest on zobligowany do wykazania zagrożenia bądź naruszenia dóbr osobistych oraz do przedstawienia dowodów, które to potwierdzają. Należy odnotować, że w Polsce były próby implementacji tzw. ślepego pozwu⁴⁸. Projektodawcy proponowali wprowadzić do Kodeksu postępowania cywilnego dział IX zatytułowany „Postępowanie w sprawach o ochronę dóbr osobistych przeciwko osobom o nieustalonej tożsamości”. W ramach tej instytucji – podobnie jak w USA – powód wnosiłby pozew bez oznaczenia pozwanego. Wskazany reżim postępowania byłby właściwy w sprawach o ochronę dóbr osobistych, jeżeli do ich naruszenia doszło za pośrednictwem Internetu, a powód nie zna danych osobowych pozwanego koniecznych do wniesienia pozwu. Co więcej, sąd rozpoznający sprawę byłby zobowiązany do zwrócenia się do operatora publicznej sieci telekomunikacyjnej lub dostawcy publicznie dostępnych usług telekomunikacyjnych o udostępnienie odpowiednich danych w celu ustalenia tożsamości pozwanego. Wydaje się, że rozwiązanie to mogłoby zwiększyć poziom ochrony cywilnoprawnej przed mową nienawiści w realiach społeczeństwa informacyjnego⁴⁹. Samo wprowadzenie tego narzędzia do systemu prawa mogłoby podziałać zniechęcająco na potencjalnych sprawców oraz rozszerzyłoby zakres ochrony przysługujący uprawnionym. Jednocześnie jednak istnieje ryzyko, że omawiane zmiany spowodowałyby ograniczenie wolności słowa, ale ani orzecznictwo, ani doktryna nie rozstrzygają wskazanego konfliktu⁵⁰. Kwestia ta nie zostanie ostatecznie rozstrzygnięta w niniejszym artykule, ale warto

⁴⁶ P. Piesiewicz, O. Piaskowska, *Ustalenie danych osobowych sprawcy naruszenia dóbr osobistych w Internecie celem dochodzenia ich ochrony w postępowaniu cywilnym*, „Zeszyty Naukowe KUL” 2018, nr 2, s. 287.

⁴⁷ K. Garwol, *Mowa nienawiści wśród dzieci i młodzieży*, „Edukacja – Technika – Informatyka” 2019, nr 3.

⁴⁸ Poselski projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz ustawy – Prawo telekomunikacyjne, Druk Sejmu VIII kadencji nr 1715, <https://www.sejm.gov.pl/sejm8.nsf/druk.xsp?nr=1715> (dostęp: 9.03.2023).

⁴⁹ Uzasadnienie poselskiego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz ustawy – Prawo telekomunikacyjne, Druk Sejmu VIII kadencji nr 1715, <https://orka.sejm.gov.pl/Druki8ka.nsf/0/E8CEC7BE71903FBFC1258156002D2C8A/%24File/1715.pdf> (dostęp: 9.03.2023).

⁵⁰ A. Dziadzio, *Wolność słowa a mowa nienawiści – dawniej i dziś*, <https://forumprawnicze.eu/attachments/article/144/Dziadzio.pdf> (dostęp: 9.03.2023).

wskazać, że ciekawą tezę w tym kontekście postawił J. Akińcza, zgodnie z którą „ograniczanie, wyłączenia, karanie czy piętnowanie języka nienawiści, w żaden sposób, nie może być łączone z ograniczaniem swobody wypowiedzi, możliwości przekazu i jego ekspresji. Utożsamianie wyłączenia czy zwalczania języka nienawiści z ograniczeniem swobody wypowiedzi zawsze winno być traktowanym jako zachowanie, które u swoich podstaw będzie miało cel w przedmiocie naruszenia porządku prawnego. Przyjmowanie stanowiska odmiennego stanowić będzie o wystąpieniu przeciwko porządkowi prawnemu, nie zaś jego ochronie”⁵¹.

Konieczne jest także zwrócenie uwagi na instrumenty, które przysługują na podstawie ustawy o równym traktowaniu. Ten akt prawny daje możliwość wytoczenia powództwa w przypadku „każdego niepożądanego zachowania, którego celem lub skutkiem jest naruszenie godności osoby fizycznej i stworzenie wobec niej zastraszającej, wrogiej, poniżającej, upokarzającej lub uwłaczającej atmosfery”. Na tej podstawie można dochodzić zadośćuczynienia lub odszkodowania (tylko w przypadku powstania szkody materialnej). Niemniej przepisy przedmiotowej ustawy stosowane są rzadko i brak jest jakichkolwiek statystyk w tym zakresie, przez co nie można ocenić jej przydatności w kontekście mowy nienawiści. Wydaje się, że pomocna byłaby w tym zakresie edukacja prawna, która uświadamiałaby o istnieniu instytucji ochrony prawnej wynikających z ustawy o równym traktowaniu. W przeciwnym razie pozostanie ona martwa, podobnie jak np. ustawa o odpowiedzialności majątkowej funkcjonariuszy publicznych za rażące naruszenie prawa⁵².

PODSUMOWANIE

Reasumując, polski system prawa zawiera szeroki wachlarz instytucji cywilnoprawnych, które mogą być narzędziami wykorzystywanymi w celu ochrony przed mową nienawiści. Wydaje się, że w obecnym stanie prawnym jest to odpowiednio uzupełnienie w stosunku do rozwiązań, które oferuje prawo karne i prawo administracyjne. Autor uwypuklił, że najważniejszą rolę odgrywają regulacje w zakresie ochrony dóbr osobistych, ponieważ z mową nienawiści na gruncie cywilnoprawnym należy łączyć wszelkie zachowania nastawione na ich naruszenie. Zaletą polskiego systemu jest szerokie definiowanie podmiotu uprawnionego do ochrony przed mową nienawiści oraz do dochodzenia roszczeń, której nie są pozbawione nawet niesformalizowane grupy osób. Sam katalog przysługujących roszczeń również należy uznać za rozległy oraz dający wiele możliwości procesowych. Niemniej polski system posiada także wady, tj. w dużej mierze nie

⁵¹ J. Akińcza, *op. cit.*, s. 112.

⁵² Ustawa z dnia 20 stycznia 2011 r. o odpowiedzialności majątkowej funkcjonariuszy publicznych za rażące naruszenie prawa (t.j. Dz.U. 2016, poz. 1169).

radzi sobie z mową nienawiści w Internecie oraz nakłada pewne ograniczenia w zakresie postępowania dowodowego w procesie cywilnym⁵³, dlatego konieczne jest ciągle analizowanie go pod kątem możliwych do wprowadzenia zmian, które zwiększyłyby poziom ochrony. Działania takie powinny być zarazem determinowane przez fakt, że mowa nienawiści jest zjawiskiem, które ewoluuje i coraz bardziej daje się we znaki w realiach społeczeństwa informacyjnego⁵⁴. W związku z tym co najmniej warte uwagi wydają się być postulaty w zakresie wprowadzenia do polskiego systemu prawa cywilnego instytucji tzw. ślepego pozwu cywilnego. Przedmiotowa regulacja z jednej strony zwiększyłaby zakres ochrony, a z drugiej mogłaby odciążyć sądy karne. Należy się również zastanowić nad upowszechnianiem polubownego rozwiązywania sporów w sprawach cywilnych dotyczących mowy nienawiści. Mediacja w Polsce staje się coraz popularniejsza i być może także w tych sprawach znalazłaby zastosowanie⁵⁵. W tym celu jednak należałoby dokonać szeregu badań, które potwierdziłyby zasadność tego twierdzenia. Konieczne jest też zwiększanie świadomości społeczeństwa w zakresie przysługujących instytucji cywilnoprawnych, które mogą być reakcją na mowę nienawiści, tak aby w ostateczności sięgać po instrumenty zagwarantowane przez prawo karne. Dużą rolę do odegrania mają działania związane z edukacją prawną, które mogą nauczyć społeczeństwo korzystania z szerokiego wachlarza instytucji prawnych, które zapewnią polski system prawa.

BIBLIOGRAFIA

LITERATURA

- Akińcza J., *Ochrona dóbr osobistych wobec mowy nienawiści*, [w:] *Mowa nienawiści a prawo na tle współczesnych zjawisk społeczno-politycznych*, red. W. Pływaczewski, M. Duda, Olsztyn 2017.
- Bojanowski T., *Wybrane prawnokarne aspekty mowy nienawiści w kontekście standardów ochrony wolności słowa*, „Prawo w Działaniu” 2021, nr 47, DOI: <https://doi.org/10.32041/PWD.4710>.
- Brzozowski A., Kocot W.J., Skowrońska-Bocian E., *Prawo cywilne. Część ogólna*, Warszawa 2022.
- Dmowski S., Rudnicki S., *Komentarz do Kodeksu cywilnego. Księga pierwsza. Część ogólna*, Warszawa 2001.
- Duda M., *Przestępstwa z nienawiści. Studium prawnokarne i kryminologiczne*, Olsztyn 2016.

⁵³ T. Zembrzusi, [w:] *Dowody i postępowanie dowodowe w sprawach cywilnych. Komentarz praktyczny z orzecnictwem. Wzory czynności sądowych i pism procesowych*, red. Ł. Błaszczak, K. Markiewicz, Warszawa 2015, s. 298 i n.; K. Piasecki, *System dowodów i postępowanie dowodowe w sprawach cywilnych*, Warszawa 2010, s. 60.

⁵⁴ A.M. Wilk, *Państwo w dobie społeczeństwa informacyjnego – perspektywa strategicznych zmian*, [w:] *Internet 2000. Prawo, ekonomia, kultura*, red. R. Skubisz, Lublin 2000, s. 194.

⁵⁵ A. Mirończuk, M. Stachura, *Alternatywne i polubowne sposoby rozstrzygnięcia sporów na gruncie przepisów Kodeksu postępowania cywilnego*, Warszawa 2017, <https://iws.gov.pl/wp-content/uploads/2018/08/IWS-Jakubiak-Miro%C5%84czuk-A.-Stachura-M.-Alternatywne-i-polubowne-sposoby-rozstrzygni%C3%B3w-na-gruncie-przepis%C3%B3w-Kodeksu-post%C4%99powania-cywilnego.pdf> (dostęp: 9.03.2023).

- Garwol K., *Mowa nienawiści wśród dzieci i młodzieży*, „Edukacja – Technika – Informatyka” 2019, nr 3.
- Gawlik B., *Ochrona dóbr osobistych. Sens i nonsens koncepcji tzw. praw podmiotowych osobistych*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego” 1985, z. 41.
- Gniewek E., [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. E. Gniewek, Warszawa 2006.
- Gniewek E., Machnikowski P. (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, Wrocław 2021.
- Jędrejek G., *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Opieka i kuratela. Komentarz do art. 145–184*, LEX/el. 2014.
- Jędrzejewska M., [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. T. Ereciński, t. 1, Warszawa 2001.
- Kalisz A., *Przekaz medialny o charakterze mowy nienawiści w kontekście art. 18 ustawy o radiofonii i telewizji*, [w:] *Mowa nienawiści a prawo na tle współczesnych zjawisk społeczno-politycznych*, red. W. Pływaczewski, M. Duda, Olsztyn 2017.
- Kościółek A., *Udział organizacji pozarządowych w postępowaniu cywilnym w świetle nowelizacji KPC z 16.09.2011 r.*, „Monitor Prawniczy” 2012, nr 21.
- Kowalski S., *Obecność mowy nienawiści w życiu społecznym i debacie publicznej*, [w:] *Mowa nienawiści a wolność słowa. Aspekty prawne i społeczne*, red. R. Wieruszewski, Warszawa 2010.
- Krotoszyński M., *Trzecia droga: środki administracyjne w zwalczaniu mowy nienawiści*, [w:] *Mowa nienawiści a wolność słowa. Aspekty prawne i społeczne*, red. R. Wieruszewski, Warszawa 2010.
- Księżak P., [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. M. Pyziak-Szafnicka, Warszawa 2009.
- Machnikowski P., [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. E. Gniewek, P. Machnikowski, Wrocław 2021.
- Machnikowski P., Śmieja A., *Czyny niedozwolone*, [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. 6: *Prawo zobowiązań*, red. A. Olejniczak, Legalis 2018.
- Majda R., [w:] *Kodeks cywilny. Część ogólna*, red. M. Pyziak-Szafnicka, P. Księżak, Warszawa 2014.
- Nazaruk P., [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz aktualizowany*, red. J. Ciszewski, LEX/el. 2021.
- Nocoń K., *Mowa nienawiści. Źródła oraz metody zwalczania w Polsce*, Kraków 2018.
- Pałka K., Kućka M., *Ochrona przed mową nienawiści – powództwo cywilne czy akt oskarżenia?*, [w:] *Mowa nienawiści a wolność słowa. Aspekty prawne i społeczne*, red. R. Wieruszewski, Warszawa 2010.
- Pazdan M., [w:] *Kodeks cywilny*, t. 1: *Komentarz do art. 1–449¹⁰*, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2020.
- Pazdan M., [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. 1: *Prawo cywilne – część ogólna*, red. Z. Radwański, Warszawa 2007.
- Piasecki K., *System dowodów i postępowanie dowodowe w sprawach cywilnych*, Warszawa 2010.
- Piesiewicz P., Piaskowska O., *Ustalenie danych osobowych sprawcy naruszenia dóbr osobistych w Internecie celem dochodzenia ich ochrony w postępowaniu cywilnym*, „Zeszyty Naukowe KUL” 2018, nr 2.
- Podraza U., *Hejt jako zagrożenie wizerunku i pozycji rynkowej firm*, „Kultura – Media – Teologia” 2017, nr 2.
- Puchała A., *Pojęcie dóbr osobistych*, [w:] *Dobra osobiste*, red. I. Lewandowska-Malec, Warszawa 2017.
- Radwański Z., Olejniczak A., *Prawo cywilne – część ogólna*, Warszawa 2011.
- Słabuzewski R., *Prawo cywilne jako narzędzie przeciwdziałania naruszeniu poczucia bezpieczeństwa przez hejt*, „Studia Administracji i Bezpieczeństwa” 2019, nr 6.
- Wierciński J., *Niemajątkowa ochrona czci*, Warszawa 2002.
- Więzowska B., *Odpowiedzialność cywilna na zasadzie słuszności*, Warszawa 2009.
- Wilk A.M., *Państwo w dobie społeczeństwa informacyjnego – perspektywa strategicznych zmian*, [w:] *Internet 2000. Prawo, ekonomia, kultura*, red. R. Skubisz, Lublin 2000.
- Zembrzuski T., [w:] *Dowody i postępowanie dowodowe w sprawach cywilnych. Komentarz praktyczny z orzecnictwem. Wzory czynności sądowych i pism procesowych*, red. Ł. Błaszczak, K. Markiewicz, Warszawa 2015.

Zgoliński I., *Penalizacja stalkingu jako nowa forma ochrony dóbr człowieka*, „Studia z Zakresu Nauk Prawnoustrojowych. Miscellanea” 2012, nr 2.

NETOGRAFIA

- Dziadzio A., *Wolność słowa a mowa nienawiści – dawniej i dziś*, <https://forumprawnicze.eu/attachments/article/144/Dziadzio.pdf> (dostęp: 9.03.2023).
- Mirończuk A., Stachura M., *Alternatywne i polubowne sposoby rozstrzygania sporów na gruncie przepisów Kodeksu postępowania cywilnego*, Warszawa 2017, <https://iws.gov.pl/wp-content/uploads/2018/08/IWS-Jakubiak-Miro%C5%84czuk-A.-Stachura-M.-Alternatywne-i-polubowne-sposoby-rozstrzygania-spor%C3%B3w-na-gruncie-przepis%C3%B3w-Kodeksu-post%C4%99powania-cywilnego.pdf> (dostęp: 9.03.2023).
- Poselski projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz ustawy – Prawo telekomunikacyjne, Druk Sejmu VIII kadencji nr 1715, <https://www.sejm.gov.pl/sejm8.nsf/druk.xsp?nr=1715> (dostęp: 9.03.2023).
- Uzasadnienie poselskiego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz ustawy – Prawo telekomunikacyjne, Druk Sejmu VIII kadencji nr 1715, <https://orka.sejm.gov.pl/Druki8ka.nsf/0/E8CEC7BE71903FBFC1258156002D2C8A/%24File/1715.pdf> (dostęp: 9.03.2023).

AKTY PRAWNE

- Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (t.j. Dz.U. 2022, poz. 1360, ze zm.).
- Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz.U. 2021, poz. 1805, ze zm.).
- Ustawa z dnia 26 stycznia 1984 r. – Prawo prasowe (t.j. Dz.U. 2018, poz. 1914).
- Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (t.j. Dz.U. 2021, poz. 2351, ze zm.).
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (t.j. Dz.U. 2022, poz. 1138, ze zm.).
- Ustawa z dnia 18 lipca 2002 r. o świadczeniu usług drogą elektroniczną (t.j. Dz.U. 2020, poz. 344).
- Ustawa z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym (t.j. Dz.U. 2017, poz. 823).
- Ustawa z dnia 3 grudnia 2010 r. o wdrożeniu niektórych przepisów Unii Europejskiej w zakresie równego traktowania (Dz.U. 2010, nr 254, poz. 1700).
- Ustawa z dnia 20 stycznia 2011 r. o odpowiedzialności majątkowej funkcjonariuszy publicznych za rażące naruszenie prawa (t.j. Dz.U. 2016, poz. 1169).

ORZECZNICTWO

- Uchwała SN z dnia 22 września 1995 r., III CZP 118/95, OSN 1996, nr 1, poz. 7.
- Wyrok SA w Warszawie z dnia 11 kwietnia 2017 r., VI ACa 1906/15, LEX nr 2394849.
- Wyrok SN z dnia 30 maja 1988 r., I CR 124/88.
- Wyrok SN z dnia 17 czerwca 2004 r., V CK 609/03.
- Wyrok SN z dnia 14 lipca 2017 r., II CSK 745/16, OSNC 2018, nr 4, poz. 43.
- Wyrok SN z dnia 7 marca 2023 r., II CSKP 659/22.

ABSTRACT

The subject of this article is the analysis of hate speech in civil law terms through the prism of the institution of personal rights. The author points out that the issue of hate speech is an interdisciplinary phenomenon, but one that is strongly related to legal sciences, in particular criminal law. It would be of great value to science to consider the topic more broadly from the perspective of administrative and civil law. The author links the issue of hate speech with personal rights and points out that, on

civil law grounds, hate speech is an attack on specific personal rights. Then he discusses the essence of the regulation of personal rights. Next, he goes on to analyse the position of the entitled and responsible parties and extensively analyses claims arising from the violation of personal rights in the context of hate speech. The author also proposes solutions that could increase the level of civil law protection (i.e., the institution of a blind civil lawsuit) and points to the important role of legal education. According to the author, the Polish legal system provides civil law institutions that are effective protection against hate speech. Nevertheless, the phenomenon in question must be constantly analysed in the context of contemporary social and civilisation challenges so that the legal system in Poland responds to these challenges.

Keywords: hate speech; personal rights; civil law protection; civil law; criminal law

ABSTRAKT

Przedmiotem artykułu jest analiza mowy nienawiści w ujęciu cywilnoprawnym przez pryzmat instytucji dóbr osobistych. Autor wskazuje, że zagadnienie mowy nienawiści jest zjawiskiem interdyscyplinarnym, lecz silnie związanym z naukami prawnymi, w szczególności z prawem karnym. Dużą wartością dla nauki byłoby szersze rozważenie tematu z perspektywy prawa administracyjnego i cywilnego. Autor wiąże zagadnienie mowy nienawiści z dobrami osobistymi i wskazuje, że na gruncie cywilnoprawnym mową nienawiści jest atak na konkretne dobra osobiste. Następnie omawia istotę regulacji dóbr osobistych. Dalej przechodzi do analizy pozycji podmiotu uprawnionego i odpowiedzialnego oraz szeroko analizuje roszczenia wynikające z naruszenia dóbr osobistych w kontekście mowy nienawiści. Autor proponuje także rozwiązania, które mogłyby zwiększyć poziom ochrony cywilnoprawnej (tj. instytucje ślepego pozwu cywilnego) oraz wskazuje na doniosłą rolę edukacji prawnej. Zdaniem autora polski system prawa zapewnia instytucje prawa cywilnego, które są skuteczną ochroną przed mową nienawiści. Niemniej przedmiotowe zjawisko musi być stale analizowane w kontekście współczesnych wyzwań społecznych i cywilizacyjnych tak, aby system prawa w Polsce odpowiadał na te wyzwania.

Słowa kluczowe: mowa nienawiści; dobra osobiste; ochrona cywilnoprawna; prawo cywilne; prawo karne